

Forord	8
<hr/>	
Introduksjon	10
Hvem boken henvender seg til	14
Bokens oppbygning	14
Med inkludering inn i fremtiden	16
 Del I: DET MANGFOLDIGE BLIKKET	 18
<hr/>	
Kapittel 1: Med rett til et samisk innhold i barnehagen	20
<i>Av Laila Aleksandersen Nutti</i>	
Innledning	20
Utdypende om rettigheter gjennom konvensjoner, erklæringer og lovverk	21
Barnehageloven og Rammeplan for barnehagen – det samiske	23
Barnekonvensjonen i praksis – et positivt syn på særbehandling	24
Å se forbi symboler og det eksotiske	28
<i>Loahpas</i> – til slutt – tanker om å styrke det samiske	32
<hr/>	
Kapittel 2: Samisk kultur og historie – mangefasettert og kompleks	34
<i>Av Anne Lise Johnsen-Swart</i>	
Åpning av Sametinget – en merkedag i samisk historie	35
Hendelser som har påvirket samiske barn og familiers kultur og identitet	38
Første fase – den før-nasjonale fasen (før 1814)	40
Andre fase – Norges nasjonalbygging; fornorskningen får rotfeste (ca. 1814–1850-årene)	40
Tredje fase – fornorskningen av samiske barn; en mørk tid i samisk historie (ca. 1850–1900-årene)	41
Fjerde fase – kollektiv skam forplantet seg i flere generasjoner (ca. 1900–1970-årene)	43
Femte fase – Alta-kampen; fra miljøvernsak til samiske rettigheter (ca. 1970–1990-årene)	46
Sjette fase – fra et eksotisk til et nyansert bilde av det samiske (ca. 1990–2020-årene)	56
Avslutning	58
<hr/>	
Kapittel 3: Kultursensitivitet og blikket som vi møter hverandre med	60
<i>Av Anne Lise Johnsen-Swart</i>	
Samisk identitet, noen perspektiver	62
Kulturell smerte – mange innganger til forståelsen	63
Kultur og identitet som erfaring	65
Kultursensitivitet og kulturforståelse i barnehagen	66
Oppsummering	74
<hr/>	
Kapittel 4: Urbane samer og identitet; Mitalus sámiiid birra	
– en fortelling om samer	76
<i>Av Liisa-Rávná Finbog</i>	
Ubevisst og bevisst strategi	77
Min samiske identitet – strategier for å forklare	78

En bysamisk kategori	79
I dag er kofte og koftebruk kompleks	82
<hr/>	
Kapittel 5: Hva er det å være sjøsame? Tradisjoner, tro, historie og kultur	86
Av Gunn-Tove Minde	
Hvem er sjøsame?	87
Fornorsking av sjøsamene	90
Samisk naturforståelse sett fra et sjøsamisk perspektiv	91
Læstadianismen – skjulested for tradisjonell samisk religion	92
De første barnehagene i sjøsamiske områder og dagens barnehager	92
Den sjøsamiske identitet – kompleks og mangetydig	94
Det sjøsamiske i nyere tid	95
<hr/>	
Kapittel 6: Sørsamiske perspektiver – å leve av, i og med naturen	98
Av Meerke Krihke Leine Bientie	
Naturmaterialer og materialsanking	98
Tidligere generasjoners kulturspor	99
Områdetilhørighet – samspill natur, område og menneske	101
Hva kan tradisjonskunnskap knyttet til kulturspor bety i barnehagen?	103
Å sanse, observere, praktisere og erfare er viktig i alle barnehager	105
Å produsere lokalt fremfor å konsumere – å leve bærekraftig	106
<hr/>	
Kapittel 7: Dobbel kunnskap – fra et lulesamisk <i>duodjár</i>-perspektiv	112
Av Bente Fønnebø	
Hva betyr dobbel kunnskap i denne sammenheng?	113
Større bevissthet om at hver må hente frem sine koftetradisjoner	116
Mikal Urheim – foregangsmann i kamp for samerett	117
Unge i dag er stolte over å bære kofte	118
Avslutning – en oppfordring: Lær barn å sy i barnehagen	120
<hr/>	
Kapittel 8: Skoltesamenes historie, språk og tradisjoner	122
Av Venke Tørmænen	
Hvem er skoltesamene?	122
Skoltelandet –Saa'mijánnam og Si'jdd-systemet	124
Norraz – Tinget: Sammensetning og oppgaver	124
Skoltesamisk årssyklus	126
Stormaktspolitikk (1326–1945) – store endringer for skoltesamene	129
Konsekvenser for skoltesamene	131
Økende kunnskap om og bevisstgjøring for skoltesamene i Norge	133
<hr/>	
Kapittel 9: Samisk kosmologi; <i>noaidien</i> og trommens betydning som samtidskraft	136
Av Astrid Ingebjørg Swart	
Samisk sjamanisme eller <i>noaidevuohta</i> – å forstå <i>noaidi</i> i et nordsamisk perspektiv	137
Samenes tradisjonelle natursyn – et biosentrisk verdensbilde	138

Naturen som ledesnor – blomstene, biene, insektene, livet i vann, elver og hav	139
Runebommen eller trommens tradisjonelle betydning	140
Å formidle om samisk nærhet til naturen i barnehagen	145
Avslutning – å erfare samisk kosmologi og naturtilhørighet i barnehagen	146

Kapittel 10: «Joiken går i sirkel – man går ut og inn av den» 148

Av Bente Fønnebø

Å leve som nomader	150
Sammenhenger mellom joik, ordtak, mytiske skikkelser og fortellinger	151
Stállu og urmoderens funksjon – å stabilisere og beskytte mot farer i et nomadisk levesett	153
Avslutning – å se alt i bilder, med farger, drama og musikk?	155

Samiske vevisere – hva er det?	156
--------------------------------	-----

Del II: HVERDAGSLIV I BARNEHAGEN 158

Kapittel 11: Hvordan komme i gang med samiske temaer i barnehagens hverdag 160

Av Meerke Krihke Leine Bientie

Fornorskningens ettervirkning og ny kunnskap	161
6. februar til glede eller besvær? Å motvirke eksotifisering og stigmatisering	163
Å komme i gang med utviklingsarbeid	164
Utviklingsarbeid i barnehagen – konkrete forslag	166
Samlingsstund som kulturformidling – å fortelle, lytte og bli fortalt	167
Avslutning – å tenke og jobbe på nye måter	168

Kapittel 12: Samiske ressurskofferter – en idé blir til et prosjekt 172

Av Kristin Roen og Birgit Somby

Bakgrunn – fra idé til danning av samisk ressursgruppe og samiske ressurskofferter	172
Samisk ressursgruppe og ressurshefte	174
Samiske ressurskofferter – fra prosjekt til lokalt utviklingsarbeid	175
Ressurskoffertenes innhold og bruksområde	178
Erfaring med ressurskoffertene og forslag til videreutvikling	181
Ved veis ende og start på nye utfordringer	183

Kapittel 13: De åtte samiske årstidene og fortellerteknikker i barnehagen 184

Av Máre Helander

Ulike ressurser i arbeid med åtteårstidshjulet	185
Nordsamiske tradisjoner og åtteårstidshjulet i Cizáš samisk barnehage	188
Muntlige fortellertradisjoner – og teknikker	190
Samklang med naturen og ikke «terge nordlyset»	193
Om savn, å bli skremt, samhold mellom barn og å få uventet hjelp	197
Avslutning – å formidle fortellinger – å leve ut inntrykk	198

Kapittel 14: Vuonak sámemáná – den lulesamiske barnehagen «fra fjorden»	200
Av Birgit Å. Andersen	
Slik startet det: «Her skal vi snakke samisk» – med klar språkstrategi forut for sin tid	201
Fjorden og havet – med sauehold, sankning og slakting	205
Tid nok til selv å reflektere og styrke egenledelse	205
Barnehagen flytter til Árran – Lulesamisk senter – en ny fase i barnehagens historie	206
Colin Bakers modell – å være i endring, utvide og revitalisere språket	207
Språksoner og tydelig struktur – «her skal vi snakke samisk»	210
En kontinuerlig prosess med språkarbeidere på topp!	212
SAMOS «Samiske barn i nye pedagogiske rom»	214
Avslutning – Å ruste barna for livet	214
<hr/>	
Kapittel 15: Svaale og Ysterhagan barnehage på Røros	216
Av Sigrid Frostvoll, Aino Linnea Danielsen og Unni Jernberg	
Hva betyr det at Røros er del av forvaltningsområdet for samisk språk og kultur?	217
Språksenteret Aajege – sentral funksjon i utdanning av barnehagelærere	218
SAMOS-prosjektet – Sámi mánát odđa searvelanjain	219
Inkluderende tenkning – å visualisere språket	220
Svaale (fjellrev) – samisk avdeling i Ysterhagan barnehage	221
Avslutning – og videre refleksjon	229
<hr/>	
Kapittel 16: Skoltesamisk språkcreir og språkstimulering i barnehagehverdagen	230
Av Hanna-Maaria Kiprianoff, oversatt og omarbeidet av Unni Jernberg	
Språkcreirets mål og innhold	231
Foreldresamarbeid og involvering av storfamilien	233
Samarbeid i nærmiljøet med eldre som ressurs	233
Dagliglivet i språkcreiret	234
Avslutning – den nære naturen – del av språkcreimiljøet	235
<hr/>	
Kapittel 17: Álttá Siida barnehage – «Buorre álgu adda nanu vuodú»: en god start gir et godt grunnlag	237
Av Sissel Varsi, Per Isak Vars, May Lise Vars Ingebrigtsen og Bente Fønnebø	
Å gjøre sammen – en arena for læring av ferdigheter, språk og verdier	238
Samiske mattradisjoner og vekt på friluftsliv styrker samisk identitet	240
Å slakte, bearbeide reinkjøtt, erfare, sanse, smake og tilberede	242
Norsk er et hjelpespråk for å støtte samisk hverdagsspråk	243
Avslutning – å bruke tid annerledes «å ta seg tid»	245
Presentasjon av forfatterne	246
Litteratur	252
Nyttige nettressurser og leverandører	261
Foto	262